

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE EVSİZLİK SORUNU VE ÇEŞİTLİ UYGULAMALAR

HOMELESSNESS PROBLEM AND VARIOUS APPLICATIONS IN THE WORLD AND TURKEY

Öğr. Gör. Yasin AKYILDIZ
Kırklareli Üniversitesi,
Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu
syakyildiz@gmail.com

Received 27 January 2017- Accepted 06 March 2017
Gönderim 27 Ocak 2017- Kabul 06 Mart 2017

Öz: Toplumsal gelişmişliğin en önemli göstergelerinden biri de bir ülke sınırları içinde yaşayan, paydaş, bireylerin toplumun sunduğu nimetlerden eşit düzeyde yararlanabilme fırsatlarının olmasıdır. Bu bağlamda sosyal politikanın amacı bir toplum içinde yaşayan bireylerin tamamını kapsayıcı sosyal gelişme temelinde sosyal koruma tedbirlerine yönelik politikalar oluşturmaktır. Sosyal politikanın amacına ulaşması, sosyal politika araçlarıyla mümkündür. Bu araçlar içerisinde özellikle sosyal hizmet ve yasal düzenlemeler uygulamada başta dezavantajlı kesimler olmak üzere birçok sosyal sorununun çözümlenmesinde en etkili ve sürdürülebilir hizmetlerin oluşturulmasında temel noktayı oluşturur. Sosyal hizmet yararlanıcılarından olan evsizlerin durumu gerekli spesifik yasal düzenlemelerin olmaması ve sosyal hizmet uygulamalarındaki eksiklikler nedeniyle bir insanlık dramı haline dönüşmektedir. Evsizlerin sorunları, evsiz bireylerin sayısının heterojen yapı da olması nedeniyle kompleks nitelik taşır. Evsizlere yönelik gerek yurtiçi ve gerekse de yurt dışında birçok yasal düzenleme ve sosyal hizmet uygulaması mevcut olmakla birlikte sürdürülebilir hizmet verme noktasında sınırlı uygulamalar bulunmaktadır. Bu çalışmada sosyal politikanın araçları ekseninde, ülkemiz gerçekleri göz önünde bulundurularak, evsizlere yönelik sosyal hizmet eksenli, sürdürülebilir örnek bir model önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evsiz, evsizlik, sosyal politika, sosyal hizmet, sosyal çalışma,

Abstract: One of the most important indicators of social development is the opportunity for individuals living in the borders of a country to benefit equally from the blessings offered by the community. The aim of social policy in this context is to create policies for social protection measures on the basis of social development including all of the individuals living in a community. Access to the purpose of social policy is possible through social policy tools. Among these tools, especially social services and legal regulations, constitute the main point in creating the most effective and sustainable services in solving many social problems, mainly disadvantaged segments. The situation of homeless people who are beneficiaries from social services transforms into a human tragedy due to lack of required specific legal regulations and shortcomings in social work practices. The problems of the homeless are complex because of the heterogeneous nature of the number of homeless individuals. In spite of many legal arrangements and social services available both domestically and abroad for the homeless, there are limited practices at the point of providing sustainable service. In this study, on the axis of the tools of social policy and considering the facts of our country, a social service-oriented and sustainable model proposal was presented.

Keywords: Homeless, homelessness, social policy, social service, social work

GİRİŞ

Sosyal politika en genel ifadesiyle, devlet tarafından kendi insanının refahı için uyguladığı veya uygulama kararı aldığı ve sürdürdüğü uygulamaların bütünü olarak ifade edilebilir. Sosyal Politikanın en genel amacı ise devletlerin kendi ülkesinde yaşayan insanları için sosyal refah ve sosyal adalet sağlayarak ülke genelinde baş gösteren sosyal sorunlara, sosyal bir bakış açısı katarak ekonomiye sosyal boyut kazandırmak ve ekonominin işleyişinde yaşanan sosyal aksaklıklara yönelik düzeltici politikalar geliştirilmesine olanak sağlayarak, sosyal dengeyi düzeltmeyi hedefleyen bir sosyal bilim dalıdır. Sosyal Politika Bilimi diğer bilim dallarından, genel amacı kapsamında yararlanmaktadır. Sosyal sorunların çözümlenmesi ve özellikle bir ülke içinde yaşayan vatandaşların başta dezavantajlı kesimlerin sorunlarını çözme adına mesleki uygulamalar ve bilimsel çalışmalar, sosyal hizmet alanlarında ortaya koyulmaktadır.

Sosyal hizmetler tarafından ise sosyal politikaların konusu olan; sosyal barıştan sosyal refaha, sosyal dengeden sosyal gelişmeye, sosyal adaletten sosyal demokrasiye kadar sosyal bütünleşme ve toplumsal değişme hedefleri de paylaşılmaktadır. Sosyal Hizmetlerin en temel nihai hedefleri arasında işsizlik, suçluluk, yoksulluk, bakıma muhtaçlık, dışlanma, ayrımcılık, evsizlik gibi sosyal sorunlara çözüm bulmak yer almaktadır. Bu noktada sosyal sorunların çözümüne yönelik her türlü program ve planlamaları, temel hizmet ve çalışma esaslarını belirleyen ve biçimlendiren sosyal politikalar, sosyal hizmetler açısından önemli bir araçtır.

Sosyal politikaların nihai hedefi olan toplumda sosyal refah ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik oluşturulan politikaların uygulanmasında Sosyal hizmetler bir meslek veya sosyal bilim dalı olarak en önemli uygulama alanlarından biridir.

Günümüzde sosyal politikanın gerek amaçları ve gerekse de araçları bağlamında değerlendirildiğinde evsizlere yönelik sosyal hukuk uygulamalarının bulunmadığı, bu konuda yapılan çalışmaların sivil toplum kuruluşları tarafından geçici yardımlar ekseninde, sınırlı sayıda uygulamalarla şekillendiği görülmektedir. Sosyal yardım ve güvenlik kanunlarının ise genel kanunlar çerçevesinde şekillendiği, evsizlere ve şiddet mağduru kadınlara yönelik kadın konuk evleri örneği gibi, spesifik düzenlemelerin olmadığı bilinmektedir. Bu durum alanda evsizlerin sorunlarına getirilecek çözüm uygulamalarına yönelik sosyal çalışmaların önündeki en büyük engellerden biridir. Bu çalışmanın amacı, evsizlerin sorunlarının kalıcı ve sürdürülebilir bir biçimde çözüme kavuşturulması ve sosyal hizmet faaliyetlerinin sürdürülebilir bir düzeye getirilmesi için, sosyal politikanın amaç ve araçlarının Türkiye’deki durumu sosyal hizmet uğraşı çerçevesinde kritiğe tabi tutmaktır.

1. EVSİZLİĞİN TANIMI VE SINIFLANDIRILMASI

21. yüzyılda evsizlik, insanlık tarihinin yaşadığı en önemli trajedilerin göstergelerinden biri olmuştur. Ülkemiz açısından toplumun genelini etkileyen bir sorun olmaktan uzak, ancak insanlık onuru çerçevesinde düşünüldüğünde önlem alınması gereken bir durumdur.

Evsiz (Homeless) kelime anlamı olarak, ekonomik zorluğun doğrudan sonucunda bir ev veya daimî ikametgahı olmayan bireyleri tanımlamak için kullanılan terimdir. Evsizlik ise genellikle yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın bir sonucudur. Olumsuz koşullar bağlamında evsizlik, yerleşmiş kişileri birbirine bağlı sosyal yapıların ağına bağlayan, bağlı bağların yokluğu veya zayıflamasıyla karakterize edilen toplumdan kopmanın bir şartıdır (Goldberg, 1999: 161-168).

2004'te Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi evsiz bir aileyi şöyle tanımlamıştır: Yaşam alanlarının kapsamına giren bir sığınma evi bulunmayan hanelerdir. Bu bireyler birkaç eşyalarını beraberinde taşırlar, sokaklarda, kapılarda ya da iskelelerde ya da az çok rasgele bir şekilde başka bir alanda uyurlar (Birleşmiş Milletler, 2004: 7-9).

Alan yazında yapılan farklı bir tanımlama, evsizleri normal şartlar altında düzenli bir barınma durumundan yoksun oldukları için otomobil, park, kamusal alanlar, terk edilmiş binalar, standart olmayan konut, otobüs veya tren istasyonları veya benzeri ortamlarda yaşayan bireyler olarak tanımlamaktadır (McNaughton, 2008: 4-8).

2009'da, İsviçre'nin Genevre kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Avrupa İstatistikçileri Konferansı'nda (CES), Nüfus ve Konut Sayımları Uzmanları Grubu, evsiz kişi ve grupları iki kategoriye ayırmaktadır (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu, 2009: 3);

a) Birincil evsizlik (Primary homelessness): Bu kategorideki tanımlama sokakta ya da terkedilmiş meskûn mahallerde insana yaraşır bir yaşam alanı olmadan yaşayan bireyler için kullanılır.

b) İkincil Evsizlik (Secondary homelessness): Bu kategoriye giren bireyler ise evsizler için düzenlenen geçici konaklama yerleri olarak düzenlenmiş (konutlar, sığınma evleri veya diğer yaşam alanları) yerlerde sıklıkla hareket eden, alışılmış ikamet yeri olmayan evsizlerdir.

Hope ve Young 1986 yılında evsizlere yönelik yapmış olduğu çalışmada evsizlerin yaşam koşullarını ifade eden genel bir açıklama getirmiştir. Yapılan çalışmada evsizlerin yaşam koşulları ilgili önemli çıkarımlar yer almaktadır. Bu çıkarımların ortak noktalarını özetlemek gerekirse (Özdemir, 2010: 80);

a) Evsizler, sıcak bir ev ortamı sağlanmadan veya sağlayamadan, harap-dökük (baraka vs.) mekanlarda yaşarlar.

b) Evsizler, sığınacak bir yere uzunca bir süre sahip değildirler veya bu konuda kısıtlı imkanlara sahiptirler,

c) Evsizler, sığınma yeri olarak terkedilmiş binaları, garları, otobüs duraklarını, kapı eşiklerini, köprü altlarını, arabaları veya terkedilmiş binaları seçerler bu mekanlarda yaşarlar,

d) Evsizler, kısıtlı imkanlar ile ucuz otel veya motellerde uzun süre kalırlar.

e) Evsizler, kamusal yardım olanaklarından veya dinsel organizasyonlardan yararlanma imkanları olduğu halde uzun süre bu yardımlardan yararlanmazlar.

Ev dışında geçirilen süreye göre yapılan sınıflandırmada evsizler üç başlık altında incelenebilir (Mossman & Perlin, 1992: 951-957);

a) Epizodik evsizler: Bu evsizliğe konu olanlar yoksulluk sınırının altında yaşayan ve düzenli bir gelirleri olmayan ve sürekli evsiz kalma riskinde olan kişilerdir.

b) Geçici Evsizler: Bu evsizlik hali, süreli zamanda evsizlik riskiyle karşı karşıya gelen bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Özellikle aile ortamında ortaya çıkan sorunlar nedeniyle kaygı, depresyon belirtilerinin yanı sıra, alkol ve madde bağımlılığı olan bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Sığınacak bir yeri olan bireyler irtibatta oldukları bir evleri olduğu için, kendilerini toplumun bir parçası olarak kabul ederken evsizler yani sığınacak bir yeri olmayanlar dan kendilerini toplumun bir parçası olarak kabul etmezler. Evsizleri modern zamanların günlük yaşam temposunda caddelerde, parklarda, köprü altlarında görebiliriz; kendilerince kanıksanmış, diğer bireyler tarafından kabul edilmeyen yaşam stilleri vardır. Bu kategorideki bireylere yönelik yapılan görüşmelerde bireylerin uygun şartlar sağlandığında tekrar işlerini, evlerini ve toplumdaki sosyal statülerini geri kazanmak için uğraşırlar.

c) Kronik Evsizler: Bu evsizliğe konu olanlar sürekli olarak yani uzun süreli olarak sığınacak yeri olmadan yaşayan kişileri anlatır. Yaşam şekli olarak sokağı içselleştirmiş ve mevcut durumunu değiştirmek için çaba göstermeyen bireyler için kullanılmaktadır. Kronik evsizlik durumunda olan bireylerde sıklıkla davranış bozuklukları görülür ve diğer bireylere karşı güven davranışı sergileyemezler.

Evsizlik, yerel koşullara bağlı olarak pek çok form alır. Evsiz aileler ve evsizler, geniş çaplı toplumlarda belirlenebilir olduğu ölçüde görünürler. Bunlar arasında sayısı son yıllarda artmasına rağmen evsiz kadınlar ve çocuklar nispeten nadirdir. Görünüşleri, yoksullukları ve halet-i ruhiyeleri yaygın yayılım bozukluğu ve istikrarsızlığı ifade etmektedir.

Evsizlik, ülkeler arasında farklı algılanmakta ve ele alınmaktadır. Avrupa’da evsizlik anlayışını ve ölçümünü iyileştirmenin bir yolu olarak ve evsizlik konusunda ulus ötesi değişimler için ortak bir "dil" sağlamak amacıyla Avrupa Evsizlik ve Yerleşim Dışlama Tipolojisi (ETHOS) geliştirildi. ETHOS yaklaşımı, evsizliğin statik bir durum değil, yaşam boyu geçirilen birçok hassas konuyla ilişkili olduğunu açıklamaktadır.

Tipoloji 2005 yılında başlatılmıştır ve farklı amaçlar için kullanılmaktadır: Avrupa’da konuyla ilgili tartışma zemini oluşturmak, veri tabanı hazırlamak, politikaları belirlemek, izleme ve kontrol mekanizmalarının oluşturulması ve medya kanalıyla konunun güncelliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu tipoloji, diğer yandan AB üyesi ülkelerdeki mevcut yasal tanımlamaları soyutlayan açık bir alıştırmadır (Amore, Baker, & Howden-Chapman, 2011: 21-27).

1.1. Evsizliğin Nedenleri

Evsizliğin temel sebepleri arasında birçok neden sayılabilir. Ekonomik yoksulluk, aile içi iletişim eksikliği, sevgi, saygı bağlarının noksanlığı, zihinsel ve ruhsal hastalıklar, işsizlik, madde bağımlılığı, sosyal yoksunluk, geçmiş yaşam deneyimleri, destekleyici yardım hizmetlerinin zamanında ve yeterli düzeyde yapılmaması,

kurumsuzlaştırma politikaları sonrası toplumun gereklerini yerine getirememesi durumu, ucuz konutun bulunamaması vb. nedenlerden dolayı bireyler veya aileler evsiz kalmaktadır.

1980 sonrası gerek ABD'nde ve gerekse dünyanın diğer gelişmiş bölgelerinde evsiz sayısında ciddi bir artış gözlemlenirken diğer taraftan kimlerin nasıl evsiz duruma düştüğünü ortaya koyan faktörlerde tartışılmaktadır. Susser ve arkadaşları evsizlere yönelik yapmış oldukları araştırmada evsizliğe yol açan faktörleri:

- Toplumsal düzeyde yani kurumsuzlaştırma düzeyinde,
- Ara düzey olarak ifade edebileceğimiz aile ilişkileri düzeyinde ve
- Bireysel düzey olarak ifade edilebilecek psikiyatrik bozukluk düzeyinde ele alınması gerektiğini belirtmektedirler.

Roth ve Bean tarafından evsizlere yönelik yapılan araştırmada da evsizliğe yol açan faktörler Susser ve arkadaşlarına göre daha kapsamlı ancak benzer şekilde belirtilmiştir. Bu faktörler;

- Sosyal Sorunlar: Roth ve Bean tarafından evsizlere yönelik yapılan araştırmada evsizlerin % 42'si sosyal sorunlardan bahsederek evsizliklerine ebeveynlerinden, akraba ve arkadaşlarından kaynaklandığını, kendileri ile uyum sağlanamaması veya sağlanmak istenmemesi nedeni ile evsiz kaldıklarını öne sürmektedirler.

- Ekonomik Unsurlar: İlk olarak evsizliğe yol açan faktörler ekonomik faktörler olarak sınıflandırılmış kişilerin işsizlik, fakirlik, uygun ev edinme olanaklarının olmaması evsizlik faktörü olarak belirtilmiştir. Bunlara ek olarak ücret dağılımındaki dengesizlikler, işsizlik, enflasyon, nüfusun yaşlı olması veya fakir olması gibi etkenler ve yetersizlikleri kişileri etkilemekte ve evsiz kalmalarına yol açmaktadır.

- Kurumsuzlaştırma (deinstitutionalization)

Evlilikle ilgili sorunların % 20'si ön plana çıkmaktadır. Üzerinde konunun ehemmiyeti bağlamında dikkatle ele alınması elzem olan bir veri de 25 yaş altı evsiz bireylerin 1/3 oranından fazlasının geçmişte, farklı düzeylerde, bakım yapan merkezlerde kalmış olmalarıdır. Evsizlerin geçmiş yaşam hikâyeleri incelendiğinde, aile sorunları neticesinde evi terk etme ve farklı kurumlara yerleştirilmeleri sık rastlanan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde özellikle çocuk yaşlarda yaşanan travmatik deneyimler (zorunlu olarak kurumlarda yaşama, evden kaçmalar) özellikle önem taşımaktadır. Bu deneyimleri yaşayan bireylerin, ileriki yaşlarda, psikiyatrik bozuklukların da daha sık görüldüğü saptanmıştır (Türkcan & Türkcan, 1996: 8-14).

1.2. Dünyada ve Türkiye'de Evsizlik

Evsizlik olgusunun küresel düzeyde ülkeler tarafından toplumsal bir sorun olarak ele alınması son 20-25'li yıllara rastlar. Küresel evsizlik hakkında doğru bir resim elde etmek son derece zordur. Evsizlik tanımları ülkeden ülkeye değişir ve bu da evsiz sayısını tespit etmede belirli bir kriterin oluşmasını engeller. Rakamsal veriler genellikle nüfus sayımı verileri dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Nüfus sayımı verilerini dikkate alırken Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine dahil olmayan yerlerde

yaşayanların (gecekondu, barınak ve gizli evsiz hükmünde olan kişilerin) verileri dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Küresel çapta soruna farkındalık kazandırmak amacıyla uluslararası bazı kuruluşlar dünya ülkelerinde yaşayan evsizlere yönelik raporlar hazırlamaktadırlar.

BM’nin 2005 yılında yayınladığı İnsan Hakları Komisyonu Raporu’na göre dünyada 100 milyon insanın evsiz yaşadığı, 1.6 milyar insanın yeterli yerleşim koşullarından yoksun olduğu raporda yer almaktadır. Bu rapor, dünyanın bazı bölümlerinin ne kadar varlıklı olduğunu düşündüğünüzde şaşırtıcı bir istatistiktir. Son derece yüksek evsiz nüfusa sahip olan 25 kentte, bu, sosyal hicvin kısaca bir özeti verilmektedir; Portekiz’deki evsizlerin çoğu Lizbon ve Porto şehirlerinde yoğunlaşmıştır. Raporlar, her sabah 300 evsiz insan Lizbon sokaklarında uyuduklarını söylüyor. Bugün Comunidade Vida e Paz üyeleri, hayatlarının kalitesini iyileştirmek için Lizbon’un evsiz nüfusunu rehabilitasyon programlarına katılmaya ikna ediyorlar. Denver Metrosu Denver Homeless Initiative tarafından yayınlanan 2015 Point of Time raporuna göre, Colorado’da 2011 ile 2015 yılları arasında evsiz nüfusun 393’den 809’a yükseldiğini gördü (Metro Denver Homeless Initiative, 2015: 3-13).

İnanç temelli sığınma evleri ile tanınan Indianapolis şehrinde her gece 2.000 evsiz insan barınaktan yoksun bir şekilde hayat sürdürmek zorundadır ve evsiz nüfusun tamamına bir yer sağlamak için yeterli barınak bulunmamaktadır. Yakın tarihli bir araştırmada, günde yaklaşık yedi kişinin Dublin’de evsiz kaldığı görülüyor. 2013’te her gece Dublin sokaklarında uyudukları bildirilen yaklaşık 2.366 kişinin olduğu ve bu sorunun temel nedeninin hükümetin sosyal konut stokunu artıramaması olarak söylendiği belirtilmektedir (Castillo, 2014: 1).

Rio De Janeiro, geçen yıl itibariyle 2.500’den fazla evsiz insanla evsizlik oranının yüksek olduğu raporlarda belirtilmektedir. 2011 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Maryland, Baltimore’da çoğu evsiz kişi bulunmakta ve bunların çoğu çocuklu aileler olduğu araştırma sonuçlarından anlaşılıyor. Günümüzde şehir yönetimi, ekonomik konut ve sağlık hizmetleri sunmayı amaçlayan projeler üretmek suretiyle bu sosyal problemin sona ermesi yolunda ülkede ilerleme sağlanmasına çalışılmaktadır (Busch, Benjaminsen, Hrast & Pleace, 2014: 73-88)

2013’te yapılan bir araştırmaya göre, Tokyo’da yaşayan 5,000 evsiz nüfusu olduğu tahmin ediliyor. Bu sayı 2008’de kaydedilen 3.800 evsiz bireyden önemli bir miktarda artışı ifade etmektedir. Temmuz 2013’ten itibaren, Chicago El Koalisyonu tarafından Evsizler için yapılan analiz, 2012-13 eğitim yılı boyunca 116.042 Chicagoalı’ nın evsiz kaldığını tespit etti. Bu geçen yıl evsiz nüfustan% 10 daha fazla olduğu şeklinde koalisyon tarafından kayıt altına alındı (Okamoto, Hayakawa, Noguch & Shinya, 2004: 2-5).

ABD Konut ve Kentsel Gelişim Departmanı’na göre, 2013’te Washington’da yaşayan evsizlerin sayısı 6.865 civarındaydı. Geçen yıl, şehir hükümeti sıcaklık seviyeleri donma noktasının altına düştüğünde evsiz insanlara barınak sağlamaya başladı. Geçici sığınma evlerinde kalmak istemeyenlere otellerde kalmaları için bir bütçe sağlandığı departmanın

raporlarında yer almaktadır (souciant.com). İtalya'daki 17.000 evsiz insan arasında 7000 kişi Roma'dan gelmektedir (Busch, Benjaminsen, Hrast, & Pleace, 2014: 73-88).

Evsizlik istatistikleri, Yunanistan'daki 20.000 ev sahipliğın dışında 9000 kişi Atina'dan olduğunu göstermektedir. Atina'daki evsizlerin sayısı 2009 ekonomik krizinden bu yana artmaya devam etmektedir. Yalnızca Budapeşte'de evsiz insanlar yaklaşık 10.000 kadardır. Son zamanlarda, Macar hükümeti, hükümet tarafından sağlanan sığınma evlerinde kalmayı istemeyenlerin kendi evlerine sahip olmalarını zorunlu kılarak evsizlik suçunu işleyen bir yasayı kabul etti. Bugün itibarıyla, evsiz nüfusun yaklaşık 6.000'i Budapeşte barınaklarında yaşamaktadır (Busch, Benjaminsen, Hrast & Pleace, 2014: 73-88).

2003'te Hindistan'da yaklaşık 23 milyon kişi ev sahibi değildi. O zamandan beri, sayı, hükümet tarafından evsizlik oranını azaltmak için uygulanan programlara rağmen yükseldi. Yalnızca Mumbai'de her gece sokaklarda uyuduğu tespit edilen yaklaşık 25.000 kişinin olduğu tespit edilerek hükümet yetkilileri tarafından açıklanmıştır (Castillo, 2014: 1).

Rusya'da yaklaşık 5 milyon evsiz kişi bulunmaktadır ve bu sayının 1 milyon çocuk olarak kayıtlara geçmiştir. Araştırmalar, Moskova'nın ülkedeki evsiz insanların en büyük paya sahip olduğunu ve 10.000 - 50.000 (bilgi kaynağına bağlı olarak) olduğunu gösteriyor. Her geçen gün artan sayısına rağmen, sorun hükümet yetkilileri tarafından sosyal bir yaklaşım ile ele alınarak çözüme kavuşturulmamaktadır.

2013 yılı itibarıyla, her gece New York'taki barınma sisteminde uyuyan evsiz insan sayısı 60.000'in üzerindedir. Bunların 22.000 kişinin çocuk olduğu kayıtlara geçmiştir. New York'taki evsizlik krizi, mahalli idarelerin konuttan yoksun bireylere ve ailelere konut yardımı girişimleri olmamasından kaynaklanmaktadır (Henry, Cortes, Shivji & Buck, 2014: 9-16).

Rakamsal verilerden anlaşılacağı üzere az gelişmiş ve gelişmiş ülke kentlerinde evsizlerin sayısı giderek artmaktadır. Bu krizin oluşmasında ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, ülkelerin bu koşullara yönelik almış olduğu sosyal politika önlemleri ve sosyal hizmet örgütlenmeleri ile orantılı bir seyir izlemektedir.

Ülkemizde evsizlere ait oluşturulmuş bir veri tabanı bulunmamakla birlikte eldeki rakamsal veriler sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve çeşitli devlet kurumlarının durumdan vazife çıkarma mantığıyla evsiz vatandaşlara yönelik yapılan hizmetlerden yararlananların listelerinden oluşmaktadır.

Türkiye'de yapılan evsizlere yönelik çalışmalar sınırlı sayıda bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2005 yılında başlatmış olduğu kış yardımı çerçevesinde sokakta yaşayan bireylere verilen hizmetlerden yararlananların sayısı 2005-2006 yılları arasında 500-600 arasındadır. Bu sayı içerisinde kadınların oranı ortalama %3'tür. Yine aynı verilere göre sokakta yaşayanların sadece %30 ila %40'ı zaman ve mekân oryantasyonu noktasında problem yaşamamaktadır. Sokakta yaşayan kişilerin %90'ı 58 yaşın altındayken, sokakta yaşayanların yaş ortalaması 40'dır.

2010-2011 hizmet yılı verilerine bakıldığında ise; merkezden faydalanan 1010 birey olmuştur. 2005 yılındaki evsiz hizmetinden faydalananların sayısı 2010-11 döneminde faydalanan sayısının yarısı kadardır. Yine bir karşılaştırma yapıldığında, kadınların ve yabancı uyrukluların sayısında da fark edilir bir artış olduğu görülmektedir. Evsiz sayısındaki artışa paralel olarak evsizlerin niteliğinde de değişiklikler olmuştur.

2011-12 yılında hizmetinden faydalananların sayısı 2005-2006 yılında hizmet alanların sayısının üç katından fazladır. Yine bir karşılaştırma yapıldığında, kadınların ve yabancı uyrukluların sayısında da fark edilir bir artış olduğu görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesinin internet sayfasında yer alan 7 Mart 2011 tarihli haberinde şöyle denilmektedir (İBB, 2011): “Ocak ayından itibaren kendi isteğiyle gelip kendi isteği ile ayrılan 2.187 vatandaşa hizmet verildi.” Bu sonuçlar dünyadaki evsizlerle ilgili yapılan araştırma sonuçlarına paralellik arz etmektedir.

Yine aynı hizmet döneminde yapılan saha araştırmasında kişilerin öz bildirimine dayalı verilere göre (İBB, 2011);

- %67,9’u herhangi bir güvencesi bulunmadığını,
- %74,3’ü herhangi bir yardım almadığını,
- %60,8’i ailesinin olduğunu,
- %45,6’sı ise çocuklarının olduğunu ifade etmiştir.
- %24,9’u kronik hastalığı,
- %21,5’i ise psikiyatrik teşhisi olduğunu,
- %59,1’i ise herhangi bir sağlık hizmetinden faydalanmadığını ifade etmiştir.
- Kişilerin %39,2’si en az bir kere tutuklanma öyküsü olduğunu,
- %31,3’ü ise hüküm giydiğini söylemiştir.

Işıkhan tarafından 1995 yılında Ankara’da yaşayan evsizlere yönelik kaleme alınan “Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler” kitabında, Ankara’da yaşayan 58 evsizin sosyo-demografik özelliklerine açıklık getirmektedir. Bu evsizlerin yaş aralığı 9-65, eğitim düzeyleri düşük ve yaş ortalaması ise 21 olarak değerlendirilmiştir. Işıkhan’ın 2006 yılında yayınladığı “Evsizler” adlı kitabında ise 206 evsiz üzerinden araştırma gerçekleştirmiştir (Işıkhan, 2002: 35-41).

Altun’un 1997 yılında yapmış olduğu uzmanlık tezinde, 1991-1995 yılları arasında İstanbul’da yaşayan evsizlerin %51’inde kronik bir rahatsızlık bulunmakla birlikte bu durumun kadın evsizlerde görülme sıklığı, erkek evsizlere göre daha fazladır. Araştırmaya göre adli tıbbı gelen evsiz-kimsesiz kişilere ait cesetlerin %75’i açık ortamda bulunmakta, %87’sinde ise kimlik bulunmamaktadır. Evsizlerin ölüm nedeni genel olarak doğal ölümler olarak görülmüş ancak bazı evsizlerin ölüm bulguları arasında kronik alkol kullanımı, kalp rahatsızlığı, siroz, pnömoni, tüberküloza bağlı ölümler görüldüğünü belirtilmektedir (Altun, 1997: 12-28).

Meneviş tarafından yapılan araştırmada ise “aile içi şiddet” öncelikli evsizlik nedeni olarak belirtilmiştir. Meneviş’in araştırmasına konu nüfusunun %55’ini erkekler, %36’sını kadınlar ve %9’unu ise çocuklar oluşturmaktadır. 2009 Yılında evsizler ile ilgili Yağan tarafından yapılan “Ankara’da Evsiz Ölümleri” başlıklı çalışmada 1997-2006 yılları arasında Ankara’da vefat eden 127 evsiz kişinin bilgilerine değerlendirilerek evsiz kişilerin sosyo-demografik özellikler incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucuna göre ex olarak bulunan evsizlerin yaş aralığı 31-60 yaş arasında iken ex olarak bulunan evsizlerin % 91,3’ünün erkek olduğu belirtilmiştir (Yağan, 2009: 38-47).

1.3. Evsizlerin Özellikleri ve Sorunları

A.B.D.’de yapılan bir araştırmada Evsiz nüfus heterojen bir grup yapısına sahip olduğu. Bu heterojen grup içerisinde erkeklerin sayısının kadınların sayısından daha fazla olduğu, yaş olarak evsizlerin yüzde elli bir oranının 31-50 yaşın aralığında olduğu, beyaz erkeklerin evsizlerin % 80’ini oluştururken, aileler evsizlerin en hızlı büyüyen kesimini oluşturmaktadır. Nüfus bazında; ABD evsiz nüfusunun% 39’u 18 yaşından genç çocuklardan oluştuğu kayıt altına alınmıştır. Sonraki 10 yıl boyunca, evsiz nüfusun demografik özellikleri evrimleştiği ve 2003’te ABD Belediye Meclisi Konferansı, etnik dağılımın 25 ildeki evsiz rakamları göz önünde bulundurulduğunda: % 49 Afrikalı Amerikalı, % 35 Kafkas, % 13 Hispánico, % 2 Yerli Amerikalı ve % 1 Asyalı olduğunu belirtmiştir.

Rakamsal verilerin yanı sıra evsizler madde bağımlılığı, dışlanma, dengesiz ve sağlıksız beslenme, yoksulluk, işsizlik gibi çeşitli problemlerle karşı karşıyadır. Ayrıca evsiz çocukların sağlıkları da pek iç açıcı değildir. Akut hastalıkları sıkça görülmektedir ve aşıları diğer çocuklara oranla daha az yapılmıştır. Ateş, ishal, astım gibi hastalıkların sıkça görülen ve toplumsal risk altında bulunan bu kişiler çevrelerinin güvenli olmadığından dolayı çeşitli yaralanma, vücut gelişiminde gerileme, şiddetle karşı karşıya kalmaktadır. Kirli hava, yetersiz giyinme ve beslenme evsiz kişileri cilt ve yumuşak doku enfeksiyonlarına açık hedef haline getirmektedir. Bunun yanı sıra evsiz insanlar hipotermi yüzünden ölmekte, ayrıca evsiz insanlar arasında soğuğa maruz kalma ile tropik ülseler, enfekte cilt yaraları görülmektedir. Evsizlerin yaklaşık yarısında tıbbi kronik veya psikiyatrik rahatsızlıkların olduğu tespit edilmiştir (Morris & Gordon, 2006: 839-841).

Evsiz insanlar arasında sık görülen hastalıklar, bu insanların yaşam biçiminden kaynaklanan doğal ve sosyal etkenler, çevre koşulları, barınma, yiyecek, giyecek gibi temel gereksinimlerinin yetersizliği ve kötü hijyenin yanı sıra, asıl olarak uygun sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarından kaynaklanmaktadır." Araştırmalarda bazı hastalıklar evsizlerde genel nüfusa göre daha sık görülmektedir. Bu hastalıklar arasında ağız ve diş hastalıkları, üst solunum 9 yolu enfeksiyonları, beslenme bozuklukları, karaciğer hastalıkları, nörolojik hastalıklar ve akciğer hastalıkları vardır (Morris & Gordon, 2006: 841-848). Sokağın her türlü tehlikelerine karşı savunmasız olan evsizler başta şiddete uğrama, suç işleme, kirli sektörün elemanlarının piyonları olma yolunda savunmasız bireyler olarak yardım eli beklemektedirler.

Ülkemizde evsizlere yönelik yapılan araştırmalardan biri olan Işıkhana’nın çalışması diğer araştırmalara göre evsizlerin sorunları hakkında bilgi sağlayıcıdır. Işıkhana araştırmasında, araştırmasına konu olan evsiz kişilerin evsiz yaşama nedenlerini bireysel olarak değerlendirmiştir. Işıkhana’nın yaptığı değerlendirmeye göre kişilerin evsizlik nedenleri arasında ruhsal hastalık, şiddet, evi terk, geçimsizlik, gelir yetersizliği ve işsizlik gibi unsurlar öne çıkmıştır. Çocuk olmayan evsizlerde %33 oranında sigara, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı görülürken çocuk evsizlerde %92 oranında tiner bağımlılığı görülmüştür. Evsizlerin karşı karşıya olduğu birçok rahatsızlıkları olduğu ayrıca evsizlerin karşı karşıya kaldıkları maddi sorunlarını zaman zaman çöp ayrıştırılması olarak da ifade edilen kâğıt ve plastik toplayarak çözdükleri belirtilmiştir (Işıkhana, 2002: 39-40). Işıkhana gibi Meneviş de evsizlere yönelik yönelik yaptığı çalışmada çocuk olmayan evsizler olsun, gerekse de çocuk evsizler olsun madde bağımlılığının evsiz kişilerde görülme sıklığının fazla olduğunu ifade etmektedir (Meneviş, 2006: 65-66).

Yağan tarafından 2009 yılında evsizlerin ölüm nedenlerine yönelik yapılan araştırmada evsizlerde doğal olmayan ölüm nedenlerinin daha fazla görüldüğü belirtilirken doğal olmayan ölüm nedenleri arasında alkole bağlı ölümlerin yüksekliği de ayrıca belirtilmektedir (Yağan, 2009: 30).

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi’nin hizmetlerinden yararlanan vatandaşların bildirimlerinden elde edilen sonuçlara göre, evsizlerin sorunları arasında herhangi bir güvencesi bulunmaması, herhangi bir sosyal yardım kuruluşundan yardım almaması, ailesinin olmasına karşın ailenin eve dönüşü kabul etmemesi, kronik hastalığın olması, psikiyatrik sorunların varlığı, sağlık hizmetinden faydalanamama, eski hükümlü olmalarının nedeni ile toplumsal damgalanma durumu söz konusudur (İBB, 2011).

2. SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA AVRUPA’DA VE TÜRKİYE’DE EVSİZLERE YÖNELİK DÜZENLEMELER

Sosyal politika literatürde geniş ve dar anlamlarıyla tanımlanmaktadır. Evsizler sorunu sosyal politikanın geniş tanımlamasında yer bulan uygulama alanı olması nedeniyle tanımlamada bu türden bir açıklamaya yer verilecektir. Geniş anlamıyla sosyal politika, toplumsal düzende rahatsızlık yaratmaya yönelik tüm çalışmalarla ilgilenmektedir. Sosyal politika bir toplum içinde yaşayan bireylerin refahını, bireyler arasında, sosyal adalet bağlamında, sosyal barışın sağlanmasını, bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için de ekonomik birikimlerin sınıfsal farklılıklar arasında oluşturduğu aşırı dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik hukuksal, örgütsel, insan kaynakları vb. önlemleri içermektedir (Talas, 1997: 75).

Bir toplum içinde yaşayan bütün sınıfların toplumsal yapı içinde, ahenkli bir şekilde yer almasını amaçlamaktadır. Toplumun ahengini bozacak her türlü, sosyal tehlike kapsamında, ortaya çıkan kutuplaşmaların, barışçı ve toplum paydaşları tarafından konsensüs sağlanarak toplumun menfaati doğrultusunda sosyal içerikli, hukuki temelleri olan politikalar üretmektir (Tokol & Alper, 2014: 5).

Geniş anlamda sosyal politika önlemlerinin toplumun bütün kesimlerini kapsayacak düzeyde olması sosyal politikanın uygulamada hedefe ulaşması için tüm engelleri ortadan kaldıracak bir niteliğinin ön koşuludur. Bu bağlamda sosyal politikanın günümüz az gelişmiş ve gelişmiş toplumlarında dezavantajlı gruplar arasında ele alabileceğimiz evsizlerin yeteri kadar, sosyal ağlara, sosyal politika araçlarıyla dahil edilememesi evsizlerin sayısını gün geçtikçe artırmakta ve sosyal politika bağlamında ele alınması gereken önemli bir grubu temsil etmektedir.

2.1. Avrupa’da Evsizlere Yönelik Düzenlemeler

Sosyal politikanın araçları bağlamında evsizlerin haklarının korunması Avrupa ülkelerinde hukuki, müdahaleye yönelik, önleyici ve uygulamaya yönelik çalışmalarla sağlanmaktadır. Hukuki düzeyde nüfusa konut sağlanması gerektiği mevcut anayasada ve konut yasalarında belirtilmiştir. Bu bağlamda yasada, evsizlerin sosyal yardımları talep etmeleri bir hak olarak tanımlanmıştır. Ayrıca yerel yönetimler evsiz bireylerin barınmalarını sağlayıcı önlemler almaları gereği üzerinde yasal olarak sorumlulardır. Evsizlik sorununun çözümü, çözüme ilişkin hizmetlerin sağlanması ve gerekli stratejilerin oluşturulması yasal yükümlülükler arasında yer almıştır. Müdahale sürecinde Avrupa’da basamak modelini (staircase model) ve konut modeli (housing first) uygulamalarda öne çıkmaktadır (Amore, Baker & Howden-Chapman, 2011).

Her iki uygulamanın da kendine göre avantajlı ve dezavantajlı yönleri olmasına karşın günümüzde önce konut modeli sorunların çözümlenmesinde daha etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Önceden yaygın şekilde kullanılan basamak modelinde, evsizlerin öncelikle sağlık veya sosyal problemlerinin giderilmesi gibi belirli iyileştirmelerin ardından uzun vadeli kalıcı konutlara geçirilmiştir. Konut öncelikli model ise iyileştirmelerden önce uzun vadeli kalıcı konutlara yerleştirmeye odaklanmaktadır. Yerleştirmenin ardından ihtiyacı olan kişilere sosyal, sağlık gibi konularda gerekli yardımlar yapılmaktadır (Johnsen & Teixeira, 2010: 6-10).

Fransa 2009-2012 yılları arasında evsizliği engellemek için uyguladığı stratejide öncelikli ihtiyacın ev olduğundan yola çıkarak konut öncelikli programı uygulamıştır. Aynı zamanda Finlandiya konut öncelikli modeli uygulamakta olup uzun süreçte evsizliği ortadan kaldırmak için iyileştirme ve eğitim desteği de sağlamaktadır. Bunun yanı sıra uzun süreli çalışmalar ve elzem olan özel müdahalelerde, önleme çalışmaları çerçevesinde sosyal sorunların kaynağına inilerek koruyucu önleyici çalışmalar çerçevesinde tedbirler alınmaktadır. Çalışmalar insan kaynağının ve toplumsal yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir yer tutmaktadır, bu bağlamda; Almanya ve Avusturya’da hacedilme ihtimali yüksek olan aileler için özel önleme merkezleri oluşturulmuştur. Şiddet mağdurları için konuk evlerinin açılması, acil konaklama merkezlerinin kurulması, uzun vadeli konaklama imkânlarının geliştirilmesi ve bunlara ek olarak aş, sağlık, istihdam, eğitim, mesleki gibi temel ihtiyaçların karşılanması temel önleme yöntemleri arasındadır. Uygulama aşamasında devlet yasa koyucu, düzenleyici rolünü üstlenmektedir. Aktif olarak koyulan yasalar çerçevesinde yerel yönetimlerin alanda çalışmaları hem denetleyici hem de icracı konumda olmaları evsizlere yönelik politika uygulayıcıları olarak ön sırada yer almalarını sağlamıştır. Bunun yanı sıra evsizlerin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik birçok sivil toplum kuruluşları uygulamada

yer almaktadır ve bu kuruluşlar devletin siyasi organlarını özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde Komisyonu etkileme yönünde FENTSA politikalarının yönünü tayin etme noktasında etkili olmaktadır (Amore, Baker & Howden-Chapman, 2011).

2.2. Türkiye’de Evsizlere Yönelik Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir. Anayasada garanti altına alınan sosyal haklar, uygulamada, ülke vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapmadan, gerekli düzenlemeleri ve uygulamaları herkesin istifadesine sunar. Ülkelerin anayasaları, diğer mevzuatında şekillenmesinde öncü rol oynar. Anayasanın bu bağlamda değişen şartlar karşısında kapsayıcı olması istendik düzeyi oluşturur ve toplumsal barışa katkı sağlar.

2.2.1. Anayasal Düzenlemeler

T.C. anayasası incelendiğinde ülke vatandaşlarına yönelik sosyal haklar düzeyinde önemli düzenlemelerin olduğu görülmektedir: Anayasanın 5., 10., 12., 17., 41., 50., 56., 57., 58., 60. ve 61. maddeleri sosyal hakların garanti altına alındığına yönelik düzenlemeleri içermektedir (Kabaoğlu, 2010: 43-60). T.C. Anayasasının beşinci maddesinde; devletin asli görevlerine atıf yapılarak toplumun ve kişilerin refahını, huzurunu ve mutluluğunun sağlanması devletin asli görevi olduğu belirtildiği gibi yine devletin sosyal hukuk devleti ilkesi bağlamında, adalet temeliyle uyuşmayacak şekilde kişi temel hak ve hürriyetlerini sınırlayacak siyasal engelleri, ekonomik engelleri ve sosyal engelleri kaldırılmasının da devletin asli görevi olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte yine anayasamıza göre devlet insanların, maddî ve manevî varlığını geliştirmek için gerekli olanakları, yapıyı sunmaya çalışması devletin asli sorumlulukları arasında olduğu vurgulanmaktadır (T.C. Anayasası, 1982: m.5).

Anayasanın onuncu maddesinde ifade edilen eşitlik ilkesi başlığı altında, ek fıkrada açıklanan “özürlüler, çocuklar, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gazileri, ayrıca yaşlılar için alınacak tedbirler.” Söz konusu maddeye göre muhtaçlara yapılacak destekler eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı açıkça yer almaktadır (T.C. Anayasası, 1982: m.10). Anayasasının on ikinci maddesinde ise bireyin başta ailesine ve topluma yönelik diğer kişilere karşı ödevleri ve sorumlulukları belirtilmektedir. Temel hak ve hürriyetler kapsamında bu ödevler değerlendirilerek söz konusu maddede “Herkesin kişilik haklarına saygılı olunacağı, kişilik unsurlarının, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetler olduğu” ifadesine yer verilmiştir (T.C. Anayasası, 1982: m.12). Anayasasının on yedinci maddesinde, toplum içinde yaşayan bireyler arasında ayırım gözetilmeksizin başta yaşama, ekonomik, sosyal, psişik varlığını koruma ve geliştirme hakkı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kimseye insan onur ve haysiyetine uygun olmayan işkence ve eziyet türünden ceza veya uygulamaların yapılamayacağını yanında yerleşme ve konut edinme hürriyetinin olduğu” belirtilmektedir (T.C. Anayasası, 1982: m.17).

Anayasasının kırk birinci maddesinde ise aileye vurgu yapılarak Türk toplumu için ailenin temel olduğu ve eşler arasında eşitliğe dayandığı ifade edilmektedir. Yine aynı maddede, devletin ailenin huzur ve refahı bağlamında aile bireylerinin korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alarak, kurumsal yapılanmayı sağlayacağı belirtilmektedir. Her çocuk, korunma ve bakımdan

yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır” (T.C. Anayasası, 1982: m.41).

Anayasasının ellinci maddesinde; kimsenin, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı belirtilmektedir. Çocuklar ve kadınlar ile bedensel, zihinsel ve ruhsal yetersizliği olan bireylere yönelik çalışma şartlarının düzenlenmesi ve böylelikle korunma sağlanacağı belirtilmektedir. Anayasasının elli altıncı maddesinde yer verilen, herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu, çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın, çevre kirlenmesini önlemenin devletin ve vatandaşların ödevi olduğu belirtilmektedir. Devlet vatandaşların hayatını, beden ve ruhen sağlık içinde sürdürmelerini sağlayabilmek için beşeri ve maddi kaynaklarda israfı ortadan kaldırarak, iktisadi anlayışla verimi artırmak, kurumsal işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler açıklamasına da madde kapsamında yer verilmiştir. Devlet, ellinci madde kapsamındaki görevlerini kamu ve özel kesime ait sağlık ve sosyal kurumlarının olanaklarından faydalanarak ve bu kurumlara yönelik denetlerini gerçekleştirerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerini kapsamına dâhil etmesi bağlamında yasal düzenleme yapılarak bir genel sağlık sigortası kurulabilir ifadesi yer almaktadır. Bu ifade ile kişilerin sağlığının ve çevrenin korunması için ödev ve sorumluluklara atıf yapılmıştır (T.C. Anayasası, 1982: m.41).

Anayasasının elli yedinci maddesinde yer verilen, devletin şehirlerin çevresel şartlarını gözeterek o şehrin özelliklerine uygun bir plan doğrultusunda, vatandaşların konut ihtiyacı karşılamak amacıyla tedbirleri alır ifadesi yer almakta, ayrıca toplu konut teşebbüslerini devletin bu amaçla destekleyeceğini belirtilmektedir. İfade ile konut ihtiyacının karşılanmasına vurgu yapılmıştır. Anayasasının elli sekizinci maddesine göre devlet, gençlerin korunması kapsamında her türlü bağımlılık yapıcı maddenin kullanılmasının engellenmesine ve gençleri kötü alışkanlıklara sürükleyecek uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan koruyarak, eğitilmiş birer birey haline gelmeleri için gerekli tedbirleri alır ifadesi ile toplumun ve bireylerin kötü alışkanlıklara karşı korunması öngörülmüştür.

Anayasasının altmışıncı maddesinde yer verilen, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, devletin bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alması ve bununla ilgili teşkilatlanmaları kurması gerektiği ifade edilmektedir. Bu ifade ile devletin kişilere ve topluma sağlayacağı güvenceye atıf yapılmıştır. Anayasasının altmış birinci maddesinde devletin, savaş ve görev şehitlerinin yakınları olan eşi ve çocuklarını, malûl ve gazilerini koruyacağı ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi oluşturacağı belirtilmektedir. Devlet, aynı zamanda engellilerin de koruma altına alınacağını ve sosyal içerme bağlamında toplumsal intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alacağını belirtmiştir. Yaşlıların, devletçe korunacağı, yaşlılara yönelik düzenlenen devlet yardımı ve sağlanacak diğer hakların ve kolaylıkların kanunla düzenleneceğini ilgili maddede belirtilmektedir. Devletin ihmal, istismar edilen çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alması gerektiği ve bu hizmetlerin yürütülmesi için gerekli kurumsal

yapılanmaları oluşturmasının zorunlu olduğu ile devletin muhtaçları koruması gerekliliğine atıf yapmıştır (T.C. Anayasası, 1982: m.57).

Anayasanın ilgili maddeleri incelendiğinde toplumun genelini kuşatıcı olduğu görülür. Başta dezavantajlı gruplar olmak üzere kadın, çocuk ve yaşlıların korunmasına yönelik spesifik düzenlemelerin yapılmasını öngören yasal düzenlemeleri öncüler. Anayasanın belirtilen maddeleri çatı mevzuat durumunda olup uygulamada karşılık bulması spesifik düzenlemelerle gerçekleştirilmektedir. Anayasada açıkça evsizlere yönelik madde bulunmamasına rağmen aile üyelerinin desteklenmesi, konut edinme hakkı, şehit, dul ve yetimlerle ilgili maddeler mevcuttur, ancak evsizlere yönelik düzenlemelere vurgu yapılmaz. Ülkemizde sorunların toplumsal boyuta ulaşması ve sonrasında müdahale etme anlayışı, anayasamıza da yansımış ve evsizlik sorununa ait özel düzenleme ihtiyacı günümüz şartlarında ortaya çıkmıştır.

2.2.2. Yasal Düzenlemeler (5216, 5393, 6284, 3294, 633, Sayılı Kanun, Kanun Hükmünde Kararname)

5216 Sayılı Büyük Şehir Belediye Kanunu’nun 3. Bölüm, “Görev, Yetki ve Sorumluluklar” başlığı altında ‘v’ maddesi incelendiğinde belediyelerin, sağlık alanında gerekli yatırımlar yapması gerektiği, bu bağlamda sağlık merkezlerinin, sağlık mobil ekiplerinin, hastanelerin, oluşturulmasının faaliyet alanına girdiği anlaşılmaktadır. Belediye sınırları içinde yaşayan başta dezavantajlı kesimler olmak üzere, bütün vatandaşlara yönelik her türlü sosyal, kültürel ve mesleki destek hizmetlerinin sağlanması ve geliştirilmesi amacıyla, gerekli tesislerin kurulması, bunların işletilmesi ve paydaş yönetimi kapsamında üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılması Büyükşehirlerin görevleri arasında sıralanmaktadır (Büyük Şehir Belediye Kanunu, 2004).

İlçe belediyelerinin “Görev, Yetki ve Sorumlulukları” ara başlığı altında, aynı görevin ‘d’ maddesinde de ilçe belediyelerine de verildiği görülmektedir; (Büyük Şehir Belediye Kanunu, 2004).

2005 tarihli 5378 sayılı kanunun 40. Maddesi kapsamında, Büyükşehir belediyelerinde, engellilerin yasal hakları konusunda bilgilendirildiği, eğitimleri açısından değerlendirildiği, mesleki gelişimleri açısından rehabilite edildiği ve sosyal yönden desteklenmelerini sağlayacak engelli koordinasyon birimlerinin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Belirtilen birimlerin il sınırlarında engellilere yönelik faaliyet gösteren demek, vakıf vb. STK’larla iş birliği içinde hizmetlerini yürütmesi gerektiği belirtilmiş olup, diğer maddelerinde ise bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanmasına yönelik uygulamalar hakkında açıklamalar bulunmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

5393 sayılı ilçe belediyeleri kanunu madde 14’ün b bendinde; “Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır.” Madde 38 n bendinde; “Bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, engellilere yönelik hizmetleri yürütmek ve engelliler merkezini oluşturmak.” ifadeleri, madde 70’de belediyelerin giderleri başlığında ‘i’ bendinde “Dar gelirli, yoksul, muhtaç

ve kimsesizler ile engellilere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar.” Madde 77’de; “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında, beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.” İfadeleri yer almaktadır (Belediye Kanunu, 2005).

6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında sosyal hukuk bağlamında geçen ifadeler; madde 1’de; “şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”, madde 3 d bendi kapsamında; “Gerekli olması halinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması”, 4. Maddenin b bendi kapsamında “Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.”, c bendi kapsamında; “korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.”, h bendinde; “ Korunan kişilerin buldukları yerlerde alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ya da bu maddelerin etkisinde iken korunan kişilere ve bunların buldukları yerlere yaklaşmaması, bağımlılığının olması hâlinde, hastaneye yatmak dâhil, muayene ve tedavisinin sağlanması.”, I bendinde; “ Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması ve tedavisinin sağlanması. ” ifadelerine yer verilmektedir (Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012).

Destek hizmetleri başlığı altında madde 15’de a bendinde; “Koruyucu ve önleyici tedbir kararları ile zorlama hapsinin verilmesine ve uygulanmasına ilişkin veri toplayarak bilgi bankası oluşturmak, tedbir kararlarının sicilini tutmak.”, b bendinde; “Korunan kişiye verilen barınma, geçici maddi yardım, sağlık, adli yardım hizmetleri ve diğer hizmetleri koordine etmek.”, c bendinde; yine aynı maddenin 2 başlıklı alt bentlerinde verilecek hizmetlerle ilgili açıklamalar yapılmıştır (Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012). Bu hizmetler;

a) “Kişiye hakları, destek alabilecekleri kurumlar, iş bulma ve benzeri konularda rehberlik etmek ve meslek edindirme kurslarına katılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak.

b) Verilen tedbir kararıyla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesine yönelik önerilerde bulunmak ve yardımlar yapmak.

c) Tedbir kararlarının uygulanmasının sonuçlarını ve kişiler üzerindeki etkilerini izlemek.

d) Psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde yardım ve danışmanlık yapmak.

e) Hâkimin isteği üzerine; kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.

f) İlgili merci tarafından istenilmesi hâlinde, tedbirlerin uygulanmasının sonuçları ve ilgililer üzerindeki etkilerine dair rapor hazırlamak.

g) 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümleri uyarınca maddi destek sağlanması konusunda gerekli rehberliği yapmak.”

3. Şiddet uygulayanla ilgili olarak şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek destek hizmetleri şunlardır:

a) Hâkimin isteği üzerine; kişinin geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik ve psikolojik durumu ile diğer kişiler ve toplum açısından taşıdığı risk hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.

b) İlgili makam veya merci tarafından istenilmesi hâlinde, tedbirlerin uygulanmasının sonuçları ve ilgililer üzerindeki etkilerine dair rapor hazırlamak.

c) Teşvik edici, aydınlatıcı ve yol gösterici mahiyette olmak üzere kişinin;

1) Öfke kontrolü, stresle başa çıkma, şiddeti önlemeye yönelik farkındalık sağlayarak tutum ve davranış değiştirmeyi hedefleyen eğitim ve rehabilitasyon programlarına katılmasına,

2) Alkol, uyuşturucu, uçucu veya uyarıcı madde bağımlılığının ya da ruhsal bozukluğunun olması halinde, bir sağlık kuruluşunda muayene veya tedavi olmasına,

3) Meslek edindirme kurslarına katılmasına, yönelik faaliyetlerde bulunmak.”

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun amacının, ülkede ikamet edip, yoksulluk içinde yaşayan ve yardıma muhtaç olan bireylerin ve ailelerinin sosyal yardımlarla desteklenerek, sosyal adaletin sağlanması ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin adil bir biçimde iyileştirilmesini sağlayarak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek olduğu anlaşılmaktadır. Kapsam kısmında ise, yoksulluk içinde olup, yardımlarla desteklenmesi gereken muhtaç kimselere, SGK kurumuna bağlı olmamak ve bu kurumdan aylık almamak koşuluyla, küçük yardımlarla veya eğitim destekleriyle eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale gelebilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler kanun kapsamındadır (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, 1986).

ASPB’nın kurulması hakkındaki 633 sayılı KHK kapsamında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’ nın görev ve yetkileri arasında; sosyal hizmetler ve yardımlara ilgili ulusal düzeyde politika ve stratejilerin geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve yeni hizmet modellerine göre iyileştirilmesini sağlamak olduğu belirtilmektedir. Sosyal ve kültürel yapıda meydana gelebilecek aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak amacıyla aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü

kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak yine bakanlığın görevleri arasında belirtilmektedir.

Kadınlara yönelik ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak diğer bir görev alanını oluşturmaktadır.

Engellilerin ve yaşlıların her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı toplumsal hayata ayrımcılığa uğramadan ve etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve toplumun sosyal yardım ve korumaya ihtiyaç duyan kesimlerine yönelik yardım faaliyetlerini düzenli ve etkin biçimde yürütmek; yoksullukla mücadeleye ilişkin ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, kadın, engelli ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmek.

Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü maddî, manevî ve sosyal destek sağlamak; bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmak bakanlığı görev alanları içerisindedir. Sosyal hizmet ve yardım faaliyetleriyle bunlardan yararlananlara ilişkin bilgileri merkezî bir sistemde oluşturulacak veri tabanı aracılığıyla işlemek, kontrol etmek, izlemek ve geliştirilecek politika, strateji ve önlemler bağlamında değerlendirmek, Sosyal hizmetler ve yardımlar alanındaki uluslararası gelişmeleri ve faaliyetleri izlemek, bunlara katkı vermek ve yürütülecek çalışmalarda yararlanmak üzere değerlendirmek, bu alanda taraf olduğumuz uluslararası sözleşme ve anlaşmaların ulusal düzeyde uygulanmasını sağlamak olarak ifade edilmiştir.

Evsizlik bir sonucun ifadesidir bu bağlamda evsizlik sarmalında zor durumda olan bireylerin profilleri Dünyada ve Türkiye’de benzerlik göstermektedir. Yaşlılar, çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, madde bağımlıları evsizliğin en acımasız yüzünü derinden hisseden bireylerdir. Kanunlarda evsizlik kavramı üzerine ilk elden açıklamaya dayanan bir ifade bulunmamasına rağmen aile üyelerinin bütününe korunmasına yönelik düzenlemeler mevcuttur. Bu durumda önerilen müdahale yöntemi kurumlarda çalışan sosyal çalışmacıların mevzuat hükümlerinden görev çıkararak evsizlere yönelik düzenlemelerde uygulama başlatmaları olacaktır.

2.2.3. *Türkiye’de Evsizlere Yönelik Uygulamalar*

Türkiye’de gerek anayasada gerekse yasalarda evsizlere yönelik spesifik uygulamaların bulunmaması, evsizlik sorununun toplumun genelini etkileyecek düzeye gelmemesi evsizlere yönelik çalışmaların insiyatif düzeyinde ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Anayasal ve yasal mevzuatta evsizlere yönelik düzenlemelerin olmamasına rağmen genelge ve çeşitli toplantılarda alınan kararlar düzeyinde bir oluşum meydana getirilmeye çalışılmıştır.

İçişleri Bakanlığının 07 no’lu 2003 yılında yayımladığı genelgede her ilde bir tane evsizler barınma merkezinin oluşturulması gerektiğine dair talimatı bulunmaktadır. 2004 yılında yapılan sosyal hizmetler 1.şurasında sosyal hizmet kuruluşlarının, öncelik olarak büyük şehirlerde olmak üzere, evsizlere sürekli hizmet verecek gece barınma evleri kurulması yönünde karar alınmıştır. Eski ASPB bakanı Sn. Aliye Kavaf’ın SHÇEK kanununa yönelik ek düzenlemenin getirmiş olduğu “Sokakta yaşamak zorunda kalan 18 yaş üstü bireyleri yaşamlarını tehdit eden risklerden korumak ve temel gereksinimlerini karşılamalarını sağlamak için hizmet veren, kendi istekleri ile kalıp ayrılacakları yatılı sosyal hizmet birimlerinin kurulması karara bağlandı.” şeklindeki karar kanunlaşmamıştır. 2010 yılında TBMM İnsan Hakları Komisyonu düzenlenen bir raporda, AŞTİ’de yaşayan evsizlerin durumu gözler önüne serilmiş ve devletin acilen sürekli hizmet veren, kalıcı ve nitelikli misafirhaneler açması gerektiğini belirtmiştir.

Ankara valiliği, 2010 yılında bir evsizler evi açmış ve merkezden 924 evsiz vatandaşın yararlanması sağlanmıştır. İstanbul Valiliği tarafından da 2011 yılında sokakta yaşayan vatandaşlara yönelik çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmada evsizlerin sorunlarına dikkat çekilmiş, evsizlerin “sağlık kontrolünün yapılması, temizlik, iase ve ibadetlerinin yaptırılması, uygun durumda olanların sosyal hizmet kurumlarına yerleştirilmesine yönelik süreç başlatılmıştır. Bursa Büyükşehir Belediyesinin yapmış olduğu çalışma, yılın altı ayında evsizlere hizmet vermek şeklinde yapılan uygulamalarla sınırlıdır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nde de benzer uygulamalar 2004 yılından itibaren uygulanmakta ve sınırlı, süreli olarak evsiz vatandaşların kışın soğukta donarak ölmelerine yönelik barınmanın sağlandığı spor salonundan dönüştürülen mekanda yapılan hizmetleri söz konusudur (Mazlum-Der, 2016).

2.2.4. *Vaka Örnekleri*

2011 yılında İstanbul’ un Anadolu yakasında bir ilçe belediyesinde evsizlere yönelik sosyal hizmetler birimi tarafından yapılan uygulamalar vaka örnekleriyle açıklanmıştır. Kişiler ve olaylar gerçek olup isimler temsilidir.

2.2.4.1. *Evsiz M.A.*

Evsiz M. Yaklaşık 4 yıldır evinden ayrı yaşamakta ve sokağı kendisine mesken tutmuş bir şahıstır. M. 2011 yılının Ocak ayında belediyenin sosyal hizmetler birimine müracaat ederek mağdur olduğunu ve kendisine yardımcı olunması talebini sosyal hizmet birim sorumlusuna iletmiştir. M. İle yapılan görüşmeler neticesinde M’nin kronik işsiz olduğu, eşiyle şiddetli geçimsizlik yaşadığı, alkol kullandığı, ailesinin İstanbul’un Ümraniye ilçesinde yaşadığı, sağlık sorunlarının olduğu ve yaklaşık olarak, belirtilen sebeplerden dolayı, eşinin ve çocuklarının kendisini evde kabul etmediklerini ve ailesi

ve akrabaları tarafından şiddet gördüğünden dolayı, 4 yıldır sokaklarda yaşadığı yapılan görüşmelerde kayıt altına alınmıştır. M'nin sosyal hizmet sorumlusundan talep ettikleri kalacak bir yer ve yemek talebi olmuştur. M. Belediyenin Kızılay kurumuyla yapmış olduğu protokoller kapsamında kış aylarında evsiz ve kimsesiz vatandaşların kalabileceği kampa yerleştirilerek, yemek hizmetlerinden faydalandırılmıştır. M yaklaşık 2 hafta kampta kalmış ve yoğun sağlık sorunlarının nüksetmesi neticesinde rektum kontrolünün olmaması ve bağırsak inkontinansı nedeniyle, Kızılay kamp yetkilileri belediyenin sosyal hizmet birim sorumlusuyla irtibata geçerek kişinin durumunu belirtmişlerdir. Sosyal Hizmet sorumlusunun M' nin sağlık durumuyla ilgili çalışma başlatmak için ilçede bulunan sivil toplum kuruluşunun gönüllüleriyle irtibata geçmiş ve bireyin sağlık durumu hakkında bilgi verilmiş, tedavi işlemlerinin başlatılması ve bu süreçte vatandaşa refakat edilmesi gerektiğine dair açıklayıcı yönlendirme yapılmıştır. Vatandaş M maalesef sürecin başlatılmasına dayanacak durumu kalmamış ve 3 gün sonra vefat etmiştir. Kendisinin cenazesini kaldıracak kimsesinin an itibarıyla olmaması nedeniyle sosyal hizmet birim sorumlusu, belediyenin cenaze işleri sorumlusuyla görüşerek vatandaşın Pendik İlçesindeki kimsesizler mezarlığına defnedilmesini sağlamıştır. Defin işlemleri sonrası sosyal hizmet sorumlusu ilçe nüfus müdürü yetkilileriyle görüşerek ailesinin ikametgahı hakkında bilgi alır ve ailesine ulaşır, aile belediye sosyal hizmet birimine davet edilerek vatandaş M'nin ölümü ailesine bildirilir.

Evsiz M'nin koruyucu önleyici sosyal hizmet uygulamalarının olmaması ve sorunlarının kronik hale gelmesi yaşamını orta yaşlarda kaybetmesine neden olmuştur.

2.2.4.2. Evsiz K ve C

Evsiz K hapisneden yeni çıkmış 55 yaşında bekar bir baydır. Diyabet hastası olup, gelirinin olmaması, iş bulamaması ve kalacak bir yerinin bulunmaması nedeniyle sosyal hizmet birimine müracaat etmiştir. Evsiz C ise %40 engelli raporu olan, eşinden ayrılmış, 22 yaşındaki öğrenci kızının destekleriyle ayakta kalmaya çalışan, ancak gelirinin olmaması ve kalacak bir yerinin bulunmaması nedeniyle kızıyla birlikte sosyal hizmetler birimine müracaat etmiş bir vatandaşdır. Sosyal hizmet birim sorumlusunun vatandaşlarla yaptığı mülakatlar neticesinde Evsiz K emekli olmak istediğini ancak, SGK kurumuna borcu olduğu, emekli olduğu takdirde kendisini günlük yaşamın gereklerini karşılayabileceği yönünde açıklamaları olmuştur. Evsiz C ile yapılan görüşmelerde ise engelli raporunun bulunduğu, ancak engelli maaşı almadığı tespit edilmiştir. Birebir yapılan görüşmelerden sonra evsiz K ve C birbirleriyle görüşürülerek kendilerine aynı evde kalmaları noktasında anlaşmaları halinde ev ve gıda desteği sağlanacağı yönünde bilgi verilmiştir. Vatandaşların kalacak yer problemlerinin bulunması, sağlık sorunlarının olması nedeniyle sosyal hizmet birim sorumlusu ilçe genelinde yaşayan hayırsever vatandaşlar ve mahallelerde sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmalarına gönüllü katılan sivil toplum kuruluşu üyeleriyle görüşmüş ve uygun fiyatlı bir daireye yerleşmeleri konusunda ev arayışını başlatmıştır. Yaklaşık bir hafta içinde ev bulunarak, belediyenin hayır çarşısı birimi yetkilileriyle görüşülmesi, ev eşyalarının verilmesi, aşevinden yemek ve erzak yardımıyla vatandaşların desteklenmesi neticesinde ilk elden kalacak yer ve yemek sorunları çözülmüştür. Evsiz K'nın SGK' ya olan prim borçları yapılandırılarak taksitler halinde belediye imkanlarıyla ödenmiş ve

K’nın emekli olması yaklaşık bir sene içinde sağlanmıştır. Bu süreçten sonra K ev kirasının yarısını kendi imkanlarıyla ödemeye devam etmiştir. Evsiz C’nin ise SYDV yetkilileriyle görüşülerek raporuyla birlikte engelli maaşına başvurusu sağlanmış, 6 ay sonra engelli maaşı alması sağlanmıştır. Vatandaşlar İşkur’ a yönlendirilmiş, kuruma müracaat etmeleri sağlanmış ve kısa bir sürede iş bularak kendi imkanlarıyla yaşamlarını devam eder hale gelmişlerdir.

2.2.5. Evsizlere Yönelik Hizmet Modeli

Birinci Adım: Evsizler ofisinin oluşturulması;

Bu merkezde, hizmet verilen bölge sınırlarında sosyal çalışmacılar, alanda mobil ekiplerle evsizleri tespit ederek oluşturulacak sosyal inceleme raporlarıyla sonucu merkeze ileteceklerdir. Evsiz bireylerin sorunlarının çözümlenmesi adına evsiz bireylerle merkezde detaylı görüşmeler sağlanacak ve görüşmeler neticesinde bireyin sorunlarına yönelik olarak çözümler oluşturulacaktır. Bu tür bir merkezin oluşturulması, bireyin sağlık, ekonomik, sosyal, eğitsel, gıda, elbise, barınma, hijyen gibi sorunlarının olduğu göz önünde bulundurulduğunda ilk elden tespitin sağlanması ve birey odaklı rehabilite sürecinin başlatılması adına faydalı olması düşünülmektedir. Evsiz bireyler buradan ilk görüşmeleri sağlandıktan sonra belirli şartlar altında Evsiz Konuk Evine yönlendirileceklerdir.

İkinci Adım: Evsizlerin kalacağı Evsiz Konuk Evi’nin oluşturulması;

Kadın Konuk Evlerinde olduğu gibi Evsiz Konuk Evlerinde de evsiz vatandaşların başta barınma, gıda ihtiyaçları karşılanacak ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli adımlar atılacaktır. Burada ana belirleyici durum birey ve sorunları ekseninde oluşturulmuş birey odaklı hizmet müdahalesidir.

Üçüncü Adım: Diğer kurumlarla iş birliği protokollerinin oluşturulması;

Merkezin önceden diğer kurumlarla oluşturulmuş hizmet protokolleri çerçevesinde sorunları daha kolay çözümlenebileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda evsiz vatandaşlarının profillerinin heterojen bir yapıda bulunması ve farklı sorunları hayatlarında deneyimlemeleri yerelde gerek belediyelerin ve gerekse de STK’ ların alanda işbirliği içinde olmalarını elzem kılmaktadır. Evsiz bireylerin sorunlarının farklı düzeylerde olması başta sağlık, istihdam, eğitim vb. alanlarda hizmet veren kurumlarla da işbirliği protokollerini gerekli kılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar evsiz vatandaşlarımızın sorunlarının ivedilikle çözümlenmesinde önemli bir rol oynar.

Burada yapılacak çalışmaların en önemli etkisi, kuşkusuz koruyucu önleyici sosyal hizmet müdahalelerini hayata geçirmek ve evsizlerin kötü yaşam koşulları nedeniyle sorunlarının kronik hale gelmesini önlemektir.

3. TARTIŞMA

Türkiye’de evsizlerin durumu, yasal mevzuatta spesifik düzenlemelerin olmaması, aile üyelerinin iyilik hallerinin korunmasına yönelik maddeler olmasına rağmen, çalışmaların görev olarak algılanmasından ziyade, kurumsal insiyatifte ele alınması ve evsizlere yönelik yapılacak çalışmaların kurumlara ek kaynak ihtiyacı doğurması vb. olumsuz süreçler ne yazık ki evsizlere yönelik sürekli olmayan ve sonuç odaklı sosyal hizmet uygulamalarını beraberinde getirmektedir.

Holistik bakış açısından uzak olan bu uygulamalar neticesinde bireylerin ihtiyaçları geçici olarak karşılanmakta ve evsiz bireyler toplumun imkanlarından faydalanabilen paydaş bireyler haline gelememektedirler. Evsizlerin sorunlarının Türkiye’de çözülebilmesi ve toplumun imkanlarından diğer bireyler gibi faydalanabilen birer paydaş olarak yararlanabilmeleri ve evsiz bireylerin sorunlarının kronik hale gelmemesi için, koruyucu önleyici sosyal hizmetlere ihtiyaç vardır. Koruyucu önleyici sosyal hizmetler neticesinde hizmet verilen bölge içinde mobil ekipler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerinin sağladığı bilgiler dahilinde, evsiz vatandaşların ilk elden tespit edilmesi sağlanacak ve mevcut olumsuz yaşam şartlarının kronik hale gelmesi önlenecektir. Evsiz vatandaşların tespit edilmesi sonrasında diğer bir sorunla karşılaşılmaktadır. Bu sorun kurumsal imkân ve kabiliyetlerin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Her bir kurumun hizmet sunumundaki farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda ve evsiz vatandaşların sorunlarının kompleks olduğu düşünüldüğünde, bu sarmalın içinden evsizlerin sorunlarına yönelik çözüm arayışlarında kurumlar arası protokollerin oluşturulması önemli bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Bu noktada cevaplanması gereken bir soru bulunmaktadır. İnsan hayatının söz konusu olduğu bir durumda sosyal devlet kurumları ve bu kurumlarda çalışanlar geçici çözümlerle sorunu öteleyecek mi, yoksa insan onur ve haysiyetine uygun koruyucu, önleyici sosyal hizmet müdahaleleriyle çözüm mü üretecek?

SONUÇ

Evsizlik günümüzde insanlığın önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Evsiz bireyler başta ailevi, sosyal, psikolojik ve sağlık sorunları yaşamaktadırlar. Sağlıklı toplumların varlığı vatandaşların bütününe kapsayan iyilik haline yönelik oluşabilecek sosyal politikalara bağlıdır. Unutulmamalıdır ki insanın söz konusu olduğu bir yerde geçici çözümler, bireyin veya kurum yöneticisinin insiyatifine kalmış çalışmalar, iyi niyetli çalışmalar olarak görülmesine rağmen, sorunu çözmekten çok, sorunu öteleyen bir süreci bünyelerinde barındırırlar. Dolayısıyla sosyal devlet olma niteliğini anayasasında kabul etmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti evsiz vatandaşlarımıza yönelik çalışmaların başlangıç noktası olarak spesifik yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesini sağlamalı, bu yasal düzenlemeler eşliğinde her bir sosyal yardım ve hizmet kurumu ayrıntılı olarak her bölgenin evsizlerinin ihtiyaçlarını karşılayabilecek yönetmeliklerin hazırlanması yönünde çalışmalar yapmalı, kurumlar arası protokoller oluşturularak evsizlerin kompleks sorunları kurumsal üstünlük ve kabiliyet çerçevesinde uzmanlık alanlarına göre çözümlenmelidir.

Ancak burada yukarıda açıkladığımız anayasanın sosyal ilkelerinin sosyal hizmet alanında sosyal hizmet çalışanları tarafından dikkate alınması gerektiği düşüncesi ile devletin evsiz vatandaşlarımıza yönelik spesifik yasal düzenlemeleri hayata geçirmesi beklenilmemeli, anayasanın sosyal politikalarına uygun olarak iş ve işlemler tesis edilmeli, sorunlar çözüme ulaştırılmalıdır.

Bu çalışmada hizmetleri koordine edecek evsizler ofisinin oluşturulması her bölgenin yerel yönetiminde, sorunun çözümünde olmazsa olmaz ilk adımdır, oluşturulması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki sosyal hizmet hayat veren bir meslektir. Hayat kavramının içeriğini sonuç odaklı sosyal hizmetler değil, koruyucu önleyici sosyal hizmetler sağlayacaktır. Bu bağlamda hizmetlerin uygulanmasında ana amaç, sosyal hizmetlerin iyileştirici, koordine edici, sağlayıcı çalışmalarıyla evsiz bireyler toplumun yeniden bir paydaşı haline getirilmesinin sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. (2012, 03 20), “Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun.” (28239). Ankara: *Resmi Gazete*.
- Altun, G. (1997), “1991-1995 Yılları Arasında İstanbul’da Görülen Evsiz Ölümleri.” Edirne: Trakya Üniversitesi Uzmanlık Tezi.
- Amore, K., Baker, M., & Howden-Chapman, P. (2011), “The ETHOS Definition and Classification of Homelessness: An Analysis.” *European Journal of Homelessness*, 5(2): 19-38.
- Belediye Kanunu (2005, 07 13), “Belediye Kanunu.” (25874), Ankara: *Resmi Gazete*.
- Birleşmiş Milletler (2004), “National reporting of household characteristics, living. Genevre: Birleşmiş Milletler”, <http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/techreport/hhchar.pdf>, Erişim Tarihi: 02.04.2016.
- Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (2009), “Group of Experts on Population and Housing Censuses (Twelfth Meeting).” Geneva: Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu. <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.41/2009/7.e.pdf>. Erişim Tarihi: 05.04.2016.
- Busch, V.-G., Benjaminsen, L., Hrast, M., & Pleace, N. (2014), “Extent and Profile of Homelessness in European Member States”, *Brussels: EOH Comparative Studies*.
- Büyük Şehir Belediye Kanunu. (2004, 07 23), “Büyük Şehir Belediye Kanunu”, (2553). Ankara: *Resmi Gazete*.
- Castillo, J. (2014, 04 29), “25 Cities With Extremely High Homeless Populations.” <http://list25.com:25-cities-extremely-high-homeless-populations/>, Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 7 7), “Engelliler Hakkında Kanun”, (25868). Ankara: *Resmi Gazete*.
- Goldberg, J. (1999), “A Short Term Approach to Intervention With Homeless Mothers: A Role for Clinicians in Homeless Shelters. Families in Society”, *The Journal of Contemporary Social Services*, 80(2): 161-168 .
- Henry, M., Cortes, A., Shivji, A., & Buck, K. (2014), “The 2014 Annual Homeless Assessment Report (AHAR) to Congress”, Pennsylvania: *The U.S. Department of Housing and Urban Development*.
- İBB (2011, 03 07), “İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi”, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=19202#>. WGkk1Rug-Uk, Erişim Tarihi: 08.02.2016.
- İşıkhan, V. (2002), *Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler*, Ankara: Kardelen Ofset.
- Johnsen, S., & Teixeira, L. (2010), *Housing First’ and Other Housing Models for Homeless People with Complex Support Needs*, London: Crisis Head Office.

- Kabaoğlu, İ. (2010), “Anayasada Sosyal Haklar : Alanı ve Sınırlar. II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu (s. 43-60)”, *Denizli: Petrol İş Yayıncılık*.
- Mazlum-Der (2016, 12 22), Mazlum-Der Web:<http://istanbul.mazlumder.org/tr/main/faaliyetler/basin-aciklamalar/1-martinyildonumu/stklar-birimiz-usurse-hepimiz-usuruz-demek-ic/943>, Erişim Tarihi: 09.07.2016.
- McNaughton, C. (2008), *Transition Through Homelessness: Lives on the Edge*, Mamillan: *Macmillan*.
- Meneviş, B. (2006), *Evsizler*, Ankara: DPT ve Türk Ulusal Ajansı.
- Metro Denver Homeless Initiative (2015), “2015 Point-in-Time Report.” http://mdhi.org/wp-content/uploads/2015/06/FINAL-DRAFT-06.05.15.hf_.pdf, Erişim: 10.02.2016.
- Morris, D., & Gordon, J. (2006), “The Role of the Emergency Department in the Care of Homeless and Disadvantaged Populations”, *Emergency Medicine Clinics of North America*, 24: 839–848.
- Mossman, D., & Perlin, M. (1992), “Psychiatry and the homeless mentally ill: a reply to Dr. Lamb.” *Am J Psychiatry*, 149(7): 951-957.
- Observations Work Shop (2016, 12 19), “Observations Work Shop. Observations” workshop.blogspot.com, Erişim Tarihi: 05.03.2016.
- Okamoto, Y., Hayakawa, K., Noguch, S., & Shinya, M. (2004, 04 29), “Homelessness and housing in Japan.” International Conference, 2-9. <http://list25.com/http://list25.com/25-cities-extremely-high-homeless-populations/>, Erişim Tarihi: 02.05.2016.
- Özdemir, U. (2010), “Evsizlik ve Evsizlere Genel Bir Bakış”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2): 77-88.
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (1986, 06 14), *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*, (19134). Ankara: Resmi Gazete.
- T.C Anayasası (1982), *T.C Anayasası*, Ankara: Resmi Gazete.
- Talas, C. (1997), *Toplumsal Ekonomi*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Tokol, A., & Alper, Y. (2014), “Sosyal Politika” Bursa: Dora Yayınları.
- Türkcan, S., & Türkcan, A. (1996), “Psikiyatri ve Evsizlik Bir gözden geçirme çalışması”, *Düşünen Adam*, 9(4): 8-14.
- Yağan, M. (2009), “1997-2006 Yılları Arasında Ankara’da Evsiz Ölümleri”, Ankara: *Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Uzmanlık Tezi*.

Yasin Akyıldız, 1998 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünden, 2011 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Lisans Programından mezun oldu. Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmet Alanlarında sosyolog kadrosunda 2008-2012 yılları arasında, 2012- 2014 yılları arasında da Üsküdar Üniversitesi Sosyal Hizmetler Önlisans Programı'nda Öğretim Görevlisi olarak görev aldı. Halihazırda Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Sosyal Hizmetler Programında Doktora öğrenimine devam etmektedir. Kırklareli Üniversitesi Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu Sosyal Güvenlik Önlisans Programında program koordinatör ve öğretim görevlisi olarak görevine devam etmektedir. Yazarın çalışma alanları dezavantajlı gruplar, yaşlılık, evsizler vb. sosyal hizmet alanlarından oluşmaktadır.

Yasin Akyıldız graduated from the Department of Sociology at the Faculty of Arts at Istanbul University in 1998, and Social Services Graduate Program at Yalova University in 2011. He worked as a sociologist at a provincial municipality between the years of 2008-2012 and as a lecturer in the Associate Degree Program of Social Services at Üsküdar University between 2012 and 2014. He is currently doing his doctorate in the Social Services Program at Yalova University Social Sciences Institute. He is still working as a lecturer and program coordinator at Kırklareli University Lüleburgaz Vocational School Social Security Associate Program. The author is interested in social service areas like the disadvantaged groups, old age, the homeless, etc.